

Condițiile de primire nu erau deci prea comode pentru frații cehi, care nu nutreau nici cea mai mică dorință de a se uni cu luteranii. În afară de aceasta, și condițiile de trai erau foarte grele pentru ei. Albrecht considerându-i ca pe niște coloniști de care avea nevoie, le-a fixat loc de așezare în satele și orașele care suferiseră cel mai mult din pricina războaielor îndelungate. Așa de exemplu, Gardeja, era aproape complet depopulată.

În ținutul Mazury, frații cehi s-au așezat în Dąbrowna, Działdów, Nidzica și Olsztynek. La Dąbrowna s-au așezat în decembrie 1548, după ce locuiseră o vreme la Toruń. Acest oraș a devenit reședința episcopului Mach Sionský confirmat acolo la 7 iunie 1549 de către episcopul de Pomezan, Paweł Sperat. Tot aici a decedat Sionský în aprilie 1551. Pînă după cel de al doilea război mondial s-a păstrat în zăcristia vechii biserici epitaful lui Mach, întocmit de către Jerzy Ciklovski și Jan Lorenc.

Frații cehi au cerut permisiunea ca cel puțin din punct de vedere religios să li se acorde mai mare libertate și să li se lase clerul lor. Însă la 15 februarie 1549, fiind într-o situație grea au acceptat decretul eclesiar de la Pavel Sperat, aprobat de către Albrecht la 19 ale aceleiași luni. Decretul acestea le limitau foarte mult libertatea religioasă, ceea ce a făcut ca comunitățile fraților cehi din Prusia Orientală să dureze mai puțin decît cele din Wielkopolska. Trebuie să mai menționăm că frații au trebuit să fie supuși unui « examen » din care să rezulte atitudinea lor față de practica religioasă și dogmele evangheliștilor din Prusia și să combată știrile mincinoase răspîndite printre teologii prusieni de către Wacław Mitmánek, un fost membru al comunității. La acest examen, care s-a ținut la Królewiec, Mach Sionský a trimis în decembrie 1548 o delegație compusă din nouă fețe bisericești ale comunității.

Situația materială a fraților cehi în Prusia Orientală era de asemenea grea. În unele localități populația nu permitea membrilor comunității să practice meseriile. Nu permitea de asemenea ca tineretul emigrant să învețe meserii. Femeilor cehe nu li se permitea nici măcar să coacă pîine. Doar în urma unei dispozițiuni speciale date de Albrecht s-a permis cehilor să pescuiască în regiunea Dąbrowna și li s-au dat grîne pentru semănat.

Numărul membrilor comunității scădea tot mai mult pe teritoriul Prusiei Orientale. Drepturile lor erau limitate. În jurul anului 1574 a fost interzisă oficierea slujbei de către frați. Cu toate că s-a interzis oficierea slujbei, aceasta s-a făcut o vreme în taină. După anul 1578 însă, nu mai întîlnim în localitățile sus menționate membri ai comunității.

În vreme ce în Prusia Orientală frații cehi nu au găsit teren prielnic, cu totul altfel arăta situația pe teritoriul Wielkopolska unde s-au așezat o parte din emigranți — în ciuda interdicției regale — sub oblăduirea nobililor și a burghezilor înstăriți, în orașele: Poznań, Leszno, Ostroróg, Koźminek, Lębzenica, Barcin, Marszew, Chocz, Kalisz, Wieruszów și Liszków. În anul 1573 erau în Wielkopolska 31 comunități ale fraților cehi. În 1586 crescuseră la 48 și luau mereu ființă altele. Nobilimea poloneză, care intra în număr destul de mare în comunitate, trecea acestora bisericile care fuseseră pînă atunci catolice. De asemenea, școlile care pînă atunci erau conduse de preoți catolici, au trecut în mâinile fraților cehi. În comunitățile mai mari, în localitățile unde nu fuseseră școli pînă atunci, frații organizau școli noi.

Școlile comunității, în care tineretul învăța să citească, să scrie, limba latină și polonă, matematica și religia, constituiau un factor important pentru răspîndirea religiei fraților cehi în Wielkopolska. Aceste școli au contribuit în mare măsură în secolele XVI și XVII la răspîndirea învățămîntului și nu numai la Wielkopolska. Frații cehi au avut în general o mare influență asupra dezvoltării învățămîntului polonez.

Nu numai în mijlocul nobilimii poloneze, dar și în mijlocul poporului polonez frații și-au dobîndit mulți adepți, deși în mare parte din localitățile unde s-au așezat și au luat în posesie bisericile, majoritatea locuitorilor autohtoni au rămas credincioși catolicismului. În afară de asta, frații cehi depindeau în mare măsură de bunăvoința protectorilor lor nobili. Cînd misiunea iezuită și tendința de a ocupa funcții superioare de stat, care în perioada intensificării Contrareforme erau accesibile aproape numai catolicilor, i-a făcut pe panii polonezi să renunțe la credința fraților și să adopte din nou catolicismul, li s-au luat fraților cehi și bisericile, din care cauză s-a micșorat numărul comunităților pe teritoriul ținutului Wielkopolska. În anul 1608 avem aici doar 28 de comunități și deși în Kujawy s-au înființat în 1627 încă 7 noi comunități, totuși numărul lor se micșora continuu. În afară de aceasta, frații colonizați în Wielkopolska cedau sub influența puternică a calvinismului, pierzînd cu încetul caracterul lor inițial. Majoritatea urmașilor emigranților din primul val de emigrare, s-au contopit în mediul înconjurător polonez, s-au polonizat, unii dintre ei devenind remarcabili creatori ai culturii naționale poloneze, ca de exemplu talentații polemisti Szymon, Bogumil și Jan Turnowski (Jan este deasemenea cunoscut și ca editor al cărții de cîntece tipărită la Toruń în anul 1611), cunoscutul traducător al Psalmilor lui David în limba polonă, Maciej Rybiński, remarcabilul poet Jan